

forestry, fisheries & the environment

Department:
Forestry, Fisheries and the Environment
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**Diresi ya Vhupo (Ofisi Khulwane,
Pretoria)**

ENVIRONMENT HOUSE

473 STEVE BIKO ROAD

ARCADIA

PRETORIA

0083

Senthara ya Thingo ya DFFE
086 111 2468

**Imeili ya Senthara ya Thingo
ya DFFE**
callcentre@environment.gov.za

Nomboro ya Switshibodo
(012) 399 - 9000

**MANYUWAŁA ZWI TSHI TEVHEDZA TSHIPIĐA TSHA
VHU 14 TSHA MULAYO WA THUTHUWEDZO YA
TSWIKOLELO KHA MAFHUNGO WA 2000 (MULAYO WA
VHU 2 WA 2000) NA TSHIPIĐA TSHA VHU 17 TSHA
MULAYO WA TSIRELEDZO YA MAFHUNGO WA 2013
(MULAYO WA VHU 4 WA 2013)**

Direisi ya Poswo
Director-General
Department of Forestry, Fisheries and
the Environment
Private Bag X447
PRETORIA
0001

Zwi re Ngomu

1.	ṬHALUTSHEDZO	3
2.	MVULATSWINGA	7
3.	ZWIDODOMBEDZWA ZWI TSHI TEVHEDZA TSHIPIḐA TSHA VHU TSHA PAIA	8
3.1	MISHUMO NA TSHIVHUMBEO TSHA DFFE [TSHIPIḐA TSHA VHU 14(1)(A)]	8
	Vhudifhinduleli	8
	Bono	9
	Ndivho	9
	Mikhwa ya Muhasho	10
	Ndivho dza Maga a Kushumele na Masia o Lavheleswaho khao	10
	Tshivhumbeo tsha Tshiimiswa tsha DFFE	11
3.2	ZWIDODOMBEDZWA ZWA VHUKWAMANI [TSHIPIḐA TSHA VHU 14(1)(B) TSHA PAIA]	14
3.3	TSHIPIḐA TSHA VHU 10 TSHA TSUMBANDILA NA URI PAIA I SHUMISWA HANI	17
3.3	KHUMBELO DZA TSWIKELELO KHA MAFHUNGO	18
	Maitele a khumbelo dza rekhodo	18
	Khumbelo ho imelwa murwe muthu	20
	Khumbelo nga vhathu vha re na vuholefali	20
	U fhiriselwa ha khumbelo [tshipiḐa tsha vhu 20 tsha PAIA]	20
	Ndivhadzo nga ha u fhiriselwa	21
	Mbadelo [tshipiḐa tsha vhu 22 tsha PAIA]	22
3.5	KHETHEKANYO YA REKHODO DZO FARWAHO NGA DFFE [TSHIPIḐA TSHA VHU 14(1)(D) TSHA PAIA]	23
3.6	NDIVHADZO YA REKHODO DZINE DZA DZULA DZI HONE [TSHIPIḐA TSHA VHU 14(1)(E) TSHA PAIA]	24
3.7	TSHUMELO DZINE DZA WANALEA NGA TSHITSHAVHA NA URI VHA NGA DZI SWIKELELA HANI	24
3.8	NZUDZANYO DZINE DZA TENDELA TSHITSHAVHA U DZHENELELA KHA U VHUMBWA HA MBEKANYAMAITELE, U SHUMISA MAANDḐA KANA U SHUMA MISHUMO [TSHIPIḐA TSHA VHU 14(1)(G) TSHA PAIA]	25
3.9	THANDULULO DZINE DZA VHA HONE ARALI HU SA KHOU TEVHEDZWA PAIA	26
	Khathululo ya nga ngomu [tshipiḐa tsha vhu 74 tsha PAIA]	26
	Fomo [tshipiḐa tsha vhu 75(1) tsha PAIA]	26
	Mbadelo dza khathululo [tshipiḐa tsha vhu 75(3) tsha PAIA]	27
4.	ZWIDODOMBEDZWA ZWI TSHI TEVHEDZA TSHIPIḐA TSHA VHU 17 TSHA POPIA	29
4.1	U HANEDZA U NETSHEDZWA HA MAFHUNGO NGA HA MUTHU	29
4.2	KHUMBELO NGA HA NDULAMISO KANA U THUTHIWA HA MAFHUNGO NGA HA MUTHU KANA ṬHALUTSHEDZO KANA U THUTHUWA HA REKHOKHO DZA MAFHUNGO NGA HA MUTHU	29
4.3	KHUMBELO YA U NETSHEDZA KHOUDU YA VHUDIFARI	29
4.4	KHUMBELO YA THENDELO YA VHAḐE VHA MAFHUNGO U ITELA U NETSHEDZWA HA MAFHUNGO AVHO	30
4.5	U NETSHEDZWA HA MBILAELO	30
4.6	MULANGULI ANE A KHOU SHUMA SA VHUPFUMEDZANYI NGA TSHIFHINGA TSHA ṬHODḐISISO	30

4.7	MATSHIMBIDZELE A RANGELAHO T̂HOD̂ISISO NGA MULANGULI.....	31
4.8	THANDULULO YA MBILAELO	32
4.9	T̂HAT̂HUVHO.....	33
4.10	Û D̂IVHADZA VHA KWAMEAHO MAELANA NA ZWINE ZWA KHOU BVELELA NGA HA T̂HOD̂ISISO	34
5.	U WANALEA HA MANYUWALA [TSHIPIDA TSHA VHU 14(3) TSHA PAIA].....	35
6.	U BVELELA KHAGALA NGA Û TOU FUNA NA U WANALEA HA DZINWE DZA REKHODO.....	35
7.	TSHIIMISWA TSHA MUVHUSO TSHI VHIGAHO KHA DFFE	36

MUTEVHE WA MIENGEDZO

MUENGEDZO A: FOMO A – KHUMBELO YA TSWIKELELO KHA REKHODO DZA TSHIIMISWA TSHA MUVHUSO.....	Error! Bookmark not defined.
MUENGEDZO B: FOMO B - N̂DIVHADZO YA KHAT̂HULULO YA NGA NGOMU	Error! Bookmark not defined.
MUENGEDZO C: SHEDULU YA MBADELO DZO TIWAHO.....	Error! Bookmark not defined.
MUENGEDZO D	Error! Bookmark not defined.
MUENGEDZO E: FOMO DZA POPIA.....	Error! Bookmark not defined.

1. TĤHALUTSHEDZO

Kha tsumbandila iyi, nga nᅇᅇa ha musī nyimele i tshi sumbedza nga iᅇwe nᅇila –

“mbadelo dza tswikelelo” zwi amba mbadelo dzo tiwaho u itela ndivho ya tshipiᅇa tsha vhu 22 (6) kana tsha vhu 54 (6), hu nga vha nyimele hu ifhio kana ifhio;

“khothe” zwi amba –

- (a) Khothe ya Ndayotewa zwi tshi tevhedza tshipiᅇa tsha vhu 167 (6) (a) tsha Ndayotewa ya Riphabuᅇiki ya Afrika Tshipembe ya 1996; kana
- (b)
 - (i) Khothe Khulwane kana iᅇwe khothe ine ya vha na vhuimo vhu fanaho; kana
 - (ii) Khothe ya Madzhisiᅇaraᅇa, hu nga vha nga u angaredza kana maelana na khethekanyo yo tiwaho ya tsheo zwi tshi tevhedza PAIA, yo tiwaho nga Minisiᅇa; nga kha nᅇivhadzo kha Gazethe na ine ya tshimbizwa nga madzhisiᅇaraᅇa kana muᅇwe madzhisiᅇaraᅇa o tiwaho zwi tshi tevhedza tshipiᅇa tsha vhu 91A tsha PAIA, kha uvho vhuᅇifhinduleli ha tsheo dza mulayo –
 - (aa) ho no dzhiwa tsheo ya Muofisiri wa zwa Mafhungo kana mulanguli o teaho wa tshiimiswa tsha muvhuso kana tᅇoho ya tshiimiswa tsha phuraivethe;
 - (bb) tshiimiswa tshenetsho tsha muvhuso kana tshiimiswa tsha phuraivethe tshi na vhuimo vhuhulwane ha ndaulo kana kha bindu; kana
 - (cc) Muhumbeli kana muᅇwe muthu ane a vha mudzulapo kana mudzulapozwawe;

“muᅇe wa mafhungo” zwi amba muthu ane mafhungo a vha nga hae;

“DFFE” zwi amba Muhasho wa zwa Maᅇaka, Vhureakhovhe, na Mupo ‘Department of Forestry, Fisheries and the Environment’;

“Muhasho” zwi amba Muhasho wa zwa Maᅇaka, Vhureakhovhe na Mupo ‘Department of Forestry, Fisheries and the Environment’;

“Tsumbandila” zwi amba tshibugwana tsho bveledzwaho nga Mulanguli wa Mafhungo zwi tshi tevhedza tshipida tsha vhu 10 tsha PAIA ndivho i ya u thusa muthu ane a tama u shumisa pfanelo dzawe zwi tshi tevhedza PAIA;

“Mulanguli wa Mafhungo” zwi amba Mulanguli wa Mafhungo ane tholiwa zwi tshi tevhedza tshipida tsha vhu 39 tsha Mulayo wa Tsireledzo ya Mafhungo a Muthu wa 2013 (Mulayo wa vhu 4 wa 2013) (POPIA);

“Muofisiri wa Mafhungo”, maelana na DFFE, zwi amba Mulangidzhenerala;

“Mufarisamuofisiri wa Mafhungo” zwi amba Muofisiri wa Mafhungo a re na thendelo u itela u vhona uri thodea dza PAIA na POPIA dzi khou shumiwa nga ndila i sa dzhii sia, u sa dzhenelela na u sa talula;

“muofisiri” maelana na tshiimiswa tsha muvhuso kana tsha phuraivethe zwi amba –

- (a) muthu muṁwe na muṁwe o tholiwaho (lwa tshothe kana lwa tshinwe tshifhinga) kha tshiimiswa tsha muvhuso kana tsha phuraivethe, hu nga vha nyimele hu ifhio, zwi tshi katela thoho ya tshiimiswa, kha vhuimo hawe sa; kana
- (b) muraḁo wa tshiimiswa tsha muvhuso kana tsha phuraivethe, kha vhuimo hawe nga ndila yeneyo;

“PAIA” zwi amba Mulayo wa Thuthuwedzo ya Tswikelelo kha Mafhungo wa 2000 (Mulayo wa vhu 2 wa 2000);

“muthu” zwi amba muthu kana muthu wa mulayo;

“muhumbeli wa mafhungo nga hae” zwi amba muhumbeli ane a khou toda u wana rekhodo dzine dza vha na mafhungo nga hae sa muhumbeli;

“POPIA” zwi amba Mulayo wa Tsireledzo ya Mafhungo a Muthu wa 2013 (Mulayo wa vhu 4 wa 2013);

“Ndaulo ya POPIA” zwi amba ndaulo dza tsireledzo ya mafhungo a muthu ene muṅe dzo netshedzwaho zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha vhu 122(2) tsha Mulayo wa Tsireledzo ya Mafhungo a Muthu wa 2013 (Mulayo wa vhu 4 wa 2013) nga la 14 Nyendavhusiku 2018;check

“tshiimiswa tsha phuraivethe” zwi amba –

- (a) muthu ane a shuma mushumo wa mbambadzo, bindu kana raphurofesheni; kha vhuimo honoho fhedzi;
- (b) vhuḁedzani ha kana he ha vha hu ha mbambadzo, vhubindudzi kana phurofesheni; kana
- (c) muthu muṅwe na muṅwe kana muthu ane a vha na vhuḁifhinduleli ha mulayo, zwi sa kateli tshiimiswa tsha muvhuso;

“tshiimiswa tsha muvhuso” zwi amba –

- (a) muhasho muṅwe na muṅwe wa muvhuso kana wa ndaulo kha khethekanyo ya muvhuso wa lushaka kana wa vundu kana masipala; kana muvhuso wapo; kana
- (b) mushumo muṅwe na muṅwe kana wa tshiimiswa musi –
 - (i) tshi tshi khou shumisa maandḁa kana u shuma mushumo zwi tshi tevhedza Ndayotewa kana ndayotewa ya vundu; kana
 - (ii) u shumisa maandḁa kana u shuma mushumo wa muvhuso zwi tshi tevhedza miṅwe milayo;

“rekhodo” zwi amba mafhungo o rekhodwaho –

- (a) zwi sa tevhedzi tshivhumbeo kana ndila;
- (b) zwine zwa vha zwandani zwa kana nga fhasi ha ndaulo ya tshiimiswa tsha nnyi na nnyi kana tsha phuraivethe; na
- (c) hu nga vha tsho kana tshi songo vhumbwa nga tshiimiswa tsha muvhuso kana tsha phuraivethe;

“Ndaulo zwi tshi tevhedza Mulayo wa Tswikelelo kha Mafhungo” zwi amba ndaulo maelana na **thuthuwedzo** ya tswikelelo kha mafhungo wo anadzwaho kha Ndivhadzo ya Muvhuso ya vhu 187 ya la 15 Luhuhu 2002 (Gazethe ya Muvhuso ya vhu 23119), yo khwiniswaho nga Ndivhadzo ya Muvhuso ya vhu 1244 ya la 22 Khubvumedzi 2003 (Gazethe ya Muvhuso ya vhu25411);

“mulanguli o teaho” maelana na rekhodo dzo humbelwaho kha DFFE, zwi amba Minisita wa Muhasho wa zwa Madaka, Vhureakhovhe na Mupo (Minisita);

“murafo a re na vhudifhinduleli” zwi amba Muhasho;

“khumbelo ya tswikelelo” zwi amba khumbelo ya tswikelelo kha rekhodo zwi tshi tevhedza tshipida tsha vhu 11 tsha PAIA;

“muhumbeli” zwi amba –

- (a) muthu muñwe na muñwe (nga nnda ha tshiimiswa tsha muvhuso o sumbedzwaho kha phara (a) kana (b) (i) tsha thalutshedzo ya “tshiimiswa tsha muvhuso”, kana muofisiri) ane a khou ita khumbelo ya u wana rekhodo ya tshiimiswa itsho tsha muvhuso; kana
- (b) muthu ane a khou ita o imela muthu o sumbedzwaho kha phara thukhu (i);

“muñwe muthu” zwi amba muthu muñwe na muñwe (zwi tshi katela, fhedzi zwi sa fheleli fhedzi kha, muvhuso wa shango la nnda, na tshiimiswa tsha lifhasi kana tshiimiswa tsha muvhuso kana dzangano) nga nnda ha –

- (a) muhumbeli ene mune; na
- (b) tshiimiswa tsha muvhuso.

“maduvha a u shuma” zwi amba duvha linwe na linwe nga nnda ha Migivhela, Swondaha kana holodei dza nnyi na nnyi, sa zwo thalutshedzwaho nga tshipida tsha 1 tsha Mulayo wa Holodei dza Nnyi na Nnyi wa 1994 (Mulayo wa vhu 36 wa 1994).

Kha tsumbandila iyi, maipfi ane a amba nga ha mbeu a do katela inwe mbeu, nahone vhuthihi ha ipfi ilo vhu do katela vhunzhi halo, nga nda ha musu nyimele i tshi sumbedza nga inwe ndila.

2. MVULATSWINGA

Tshipida tsha 32(1)(a) tsha Ndayotewa ya Riphabuliki ya Afrika Tshipembe, ya 1996 tshi sumbedza uri muwe na muwe u na pfanelo dza u kona u swikelela mafhungo muwe na muwe ane a vha zwandani zwa Muvhuso. Tshipida tsha 32(2) tsha Mulayo tshine tsha tikedza u phasiswa ha mulayo wa lushaka une wa tikedza pfanelo dza mutheo. PAIA ndi mulayo wa lushaka wo sumbedzwaho kha tshipida tsha 32(2) tsha Ndayotewa.

Tshipida tsha vhu 14 tsha Ndayotewa ya Riphabuliki ya Afrika Tshipembe ya 1996, tshi tikedza pfanelo ya u vha na tshiphiri. POPIA i konisa u thoma u shuma ha pfanelo ya ndayotewa ya u vha na tshidzumbwe zwo tikedzwaho kha tshipida tsha vhu 14 tsha Ndayotewa -

- (i) nga u tsireledza zwidombwedzwa nga ha muthu musu zwi zwandani zwa tshiimiswa tsha muvhuso kana tsha phuraivethe;
- (ii) nga ndila ine ya linganyisa pfanelo dza tshidzumbwe na dziwe pfanelo, zwi tshi katela pfanelo dza Mulayotibe wa Pfanelo kha Ndimba ya vhu 2 ya Ndayotewa, nga maandla pfanelo dza u swikelela mafhungo; na
- (iii) zwi tshi tevhedza mikano, zwi tshi katela, fhedzi zwi sa fheleli fhedzi kha ndaulo yavhudzi yo leluwaho na u tshimbidzwa nga ndila yavhudzi ha mafhungo a muthu, nga maandla ane a khou fhiriselwa nga nda ha mukano.

Tshipida tsha vhu 9 tsha PAIA tshi sumbedza pfanelo dza tswikelelo kha mafhungo zwi tshi tevhedza muwe ya mikano i pfeseseaho, ine kha muwe ha vha:

- (a) tsireledzo ya tshidzumbwe i pfeseseaho;
- (b) tshidzumbwe kha zwa mbambadzo; na
- (c) ndaulo yavhudzi i vhuedzaho nahone yo leluwaho.

Tshipiḁa tsha 55(2) tsha POPIA tshi tḁḁa uri Muhasho u ḁwalise Muofisiri wa zwa Mafhungo kha Mulanguli a sa athu u thoma u shuma mushumo wavho zwi tshi tevhedza Mulayo wa Tsireledzo kha Mafhungo a Muthu wa 2013 (Mulayo wa vhu 4 wa 2013) na Mulayo wa Tḁuḁhuwedzo ya Tswikelelo kha Mafhungo wa 2000 (Mulayo wa vhu 2 wa 2000).

Tshipiḁa tsha 14(1) tsha PAIA tshi sumbedza uri Muofisiri wa zwa Mafhungo wa Tshiimiswa tsha muvhuso u dzudzanya manyuwaḁa nga nyambo dzi swikaho tharu dza tshiofisi une wa vha na zwidodombedzwa nga ha Tshiimiswa tsha Muvhuso u itela uri mafhungo a kone u wanalea nga tshitshavha. Arali uyu manyuwaḁa u tshi tea u pindulelwa kha luḁwe luambo nahone ha vha na u sa tshimbilelana vhukati ha liḁwalo ḁa English (Tshiisimane) na dziḁwe nyambo, hu ḁo shuma liḁwalo ḁa English. Ndaulo ya 4 (1) (c) na Ndaulo dza POPIA dzi khwaḁhisedza tḁḁea ya nyandḁdzo ya PAIA musi i tshi sumbedza uri “...manyuwaḁa u bveledzwa, u tḁlwa, u vhulungwa na u ita uri u wanale nga nḁila yo tḁluswaho nga tshipiḁa tsha vhu 14 na tsha vhu 15 tsha PAIA.” Tḁḁea ya manyuwaḁa i dovha ya sumbedza uri u tea u katela tḁḁea dza POPIA musi tshipiḁa tsha vhu 17 tsha POPIA tshi tshi tikedza uri “...muthu a re na vhuḁifhinduleli sa zwo sumbedzwaho kha tshipiḁa tsha vhu 14 kana tsha vhu 51 tsha Mulayo wa Tḁuḁhuwedzo ya Tswikelelo kha Mafhungo”.

Ndivho ya manyuwaḁa uyu ndi u vhona uri DFFE (tshiimisa tsha muvhuso zwi tshi tevhedza PAIA na POPIA) i khou tevhedza tḁḁea dza PAIA na POPIA.

3. ZWIDODOMBEDZWA ZWI TSHI TEVHEDZA TSHIPIḁA TSHA VHU 14 TSHA PAIA

3.1 MISHUMO NA ZWIVHUMBEO ZWA DFFE [TSHIPIḁA TSHA 14(1)(A)]

Vhuḁifhinduleli

Vhuḁifhinduleli na mushumo muhulwane wa DFFE zwi tikedzwa nga Ndayotewa na miḁwe milayo yo teaho na mbekanyamaitele dzine dza shumiswa nga muvhuso, u fana na milayo ya Batho Pele. Vhuḁifhinduleli honehone ha DFFE vhu bva kha zwi tevelaho:

- Ndayotewa ya Riphabuḁiki ya Afrika Tshipembe ya 1996;
- Ndaela dza Khabinethe na Minisiḁa na tsheo dza mbekanyamaitele;

- Mulayo wa Ndongolo ya Mupo wa 1989 (Mulayo wa vhu 73 wa 1989);
- Mulayo wa Ndaulo ya Mupo wa Lushaka wa 1998 (Mulayo wa vhu 107 wa 1998);
- Mulayo wa Ndaulo ya Mupo wa Lushaka: Mulayo wa Tshiimo tsha Mupo wa 2004 (Mulayo wa vhu 39 wa 2004);
- Mulayo wa Ndaulo ya Mupo: Mulayo wa Bayodaiveithi wa 2004 (Mulayo wa vhu 10 wa 2004);
- Ndaulo ya Mupo ya Lushaka: Mulayo wa Ndaulo ya Vhuimangalavha ho Ṭanganelanaho wa 2008 (Mulayo wa vhu 24 wa 2008);
- Ndaulo ya Mupo ya Lushaka: Mulayo wa Vhupo ho Tsireledzwaho wa 2003 (Mulayo wa vhu 57 wa 2003);
- Ndaulo ya Mupo ya Lushaka: Mulayo wa Malaṭwa wa 2008 (Mulayo wa vhu 59 wa 2008);
- Mulayo wa Thendelano ya Vhufa ha Ḷifhasi wa 1999 (Mulayo wa vhu 43 wa 1999);
- Mulayo wa Ndaulo ya Mupo: Mulayo wa Ndaulo ya Vhuimangalavha ho Ṭanganelanaho wa 2008 (Mulayo wa vhu 24 wa 2008);
- Mulayo wa Mililo ya Maḁaka na Madungunudzi wa 1998 (Mulayo wa vhu 101 wa 1998);
- Mulayo wa Maḁaka a Lushaka wa 1998 (Mulayo wa vhu 84 wa 1998);
- Mulayo wa Zwiko zwa Zwitshilaho Lwanzheni wa 1998 (Mulayo wa vhu 18 wa 1998);
- Mulayo wa Thendelo dza Anthakhika wa 1998 (Mulayo wa vhu 60 wa 1996); na
- Dzi swikaho dza 25 dza Thendelano dza Ḷifhasi.

Bono

Tshitshavha tsho pfumaho tshi linganaho tshi tshilaho nga mulalo na zwiko zwashu zwa shango.

Ndivho

U tikedza vhuḁedzani na ndaulo ya mupo, ndondolo na tsireledzo zwo livhiswa kha u khwaṁhiswa ha mbuelo ya vhathu vha Afrika Tshipembe na tshitshavha tsha Ḷifhasi.

Mikhwa ya Muhasho

Ri tūtūwedzwa nga **u swela** sa vhaṅe na vhaimeleli vha mupo vhaṅe vha tea **u ranga u dzhia maga** na u tūtūwedza kuhumbulele ku sumbedzaho vhutumbuli na thandululo dza ndaulo ya mupo dzo dītikaho nga ndila yo **dīsendekaho nga vhathu** ine ya dzhiela nṱha u sa dzhia sia ha Batho-Pele, ngauri ndi musi ri tshi vhea vhathu vhashu phanḁa hune ra ḁo kona u vha shumela nga **Tshirunzi**, na u vha yone thimbwanywa ya ndeme ya **Kushumele** kuhulwane ku tūtūwedzwaho nga tshiimiswa tshi fanaho na tshashu.

Ndivho dza Maga a Kushumele na Masia a Ndeme zwo lavheleswaho khazwo

Zwi tshi tevhedza bono ḁashu ḁa u sika tshitshavha tsho pfumaho tshi linganaho tshine tsha tshila nga mulalo na mupo, muhasho u nṱshedza vhurangaphanḁa kha ndaulo ya mupo, ndondolo na tsireledzo zwo livhiswa kha u khwaṱhiswa ha mbuelo dza vhathu vha Afrika Tshipembe na tshitshavha tsha ḁifhasi.

Ndivho ya DFFE ndi u langula nga ndila i vhuedzaho vhutumani vhukati ha mupo na mveledziso u itela u tūtūwedza na u shumisa nga ndila yo fhelelaho khonadzeo ya nyaluwo ya ikonomi kha sekithara ya zwa mupo. Zwipikwa zwa ndeme zwa maga a kushumele zwi katela;

- Tsireledzo, ndondolo, u khwinisa na u khwaṱhisa u shumiswa ha ndaka dza mupo;
- U nṱshedza vhurangaphanḁa nga ha maga ane a tea u dzhiwa nga ha tshanduko ya kilima;
- U tūtūwedza mveledziso ya vhukoni na u sika mushumo nga kha nyaluwo ya ikonomi i sa vhangī tshikhafhadzo ya mupo nahone yo ṱanganelanaho; na
- U vhumba Afrika ḁa khwine na ḁifhasi ḁa khwine nga u tūtūwedza dzanganelo ḁa mupo wa lushaka nga kha adzhenda ya mveledziso ya ḁifhasi yo khwaṱhaho.

Masia a nṱha a ndeme a muhasho kha tshifhinga tsha vhukati ha ṁwaha a katela:

- U nṱshedza thikhedzo kha muvhuso wapo kha masia a ndaulo ya tshiimo tsha muya, ndaulo ya malaṱwa, ndaulo ya bayodaivesithi, nzudzanyo nga ha vhuimangalavha na pulane dza zwikhala zwi si na tshithu;

- U khwaṁhisa thevhedzelo na mishumo ya u kombetshedza;
- U khunyeledza vhuṁumani vhukati ha tshanduko ya kilima, ikonomi i sa tshikafhadzi mupo na mveledziso yo khwaṁhaho;
- U ita uri sisiteme dza ndaulo dzi tshimbilelane na Nḡdila ya Mvelelo ntswa, ho lavheleseswa kha u vhona uri ndaka ya mupo na zwiko zwa mupo zwi khou dzhiwa zwi zwa ndeme, u tsireledzwa na u khwaṁhiswa; na
- U lavhelesa kha u dzhenelela ha ndeme ha lushaka na ha ḡifhasi.

Mbekanyamushumo dza muhasho dzi khou tshimbilelane na Nḡdila dza Ṱhoḡea dza Tshumelo dza muvhuso, nga maanḡa u vha na ndaka ya mupo na zwiko zwa mupo zwo tsireledzwaho na u khwaṁhiswa tshifhinga tshoṱhe na mvelelo dzi tshimbilelanaho: u fhungudzwa ha tshikafhadzo nga gese, u kwamea nga tshanduko ya kilima na tshiimo tsha muya tsho khwiniseaho / tshiimo tsha nṱha tsha dzingamufhe; ndaulo ya mupo yo khwaṁhahpo na u tsireledza zwitshilaho zwo fhambanaho 'daivesithi'.check

Tshivhumbeo tsha Tshiimiswa tsha DFFE

Tshivhumbeo tsha DFFE tsho vhumbea nga madavhi a malo mahulwane na madavhi a tshumelo a thikhedzo dza tshumelo. Madavhi mahulwane, zwi tshi ya nga vhuḡifhinduleli hao, ndi:

1. BAYODIVESITHI NA NDONDOLO

Ndaulo ya Sisiteme dza Vhupo ho Tsireledzeaho

Ndaulo na u ṁea Phemithi/Thendelo dza Bayodaivesithi

Ikonomi ya Bayodaivesithi na Mvelaphanḡa ya Tshumiso

Tshumelo dzo Khetheaho dza Ṱholo ya Bayodaivesithi

2. NDAULO YA MALAṰWA NA DZIKHEMIKHALA

U ṁea Ḳaisentsi na Ndaulo ya MalaṰwa a Khombo

Ndaulo ya MalaṰwa yo Ṱanganelanaho

Mbekanyamaitele ya Dzikhemikhala na Malaṭwa, Ṭholo na Ṭhaṭhuvho ya Matshimbilele a Ikonomi

Ndaulo ya dzikhemikhala

3. NDAULO YA KILIMA NA NDAULO YA TSHIIMO TSHA MUYA

Ṭholo na Ṭhaṭhuvho ya Tshanduko ya Kilima

Thandululo ya Tshanduko ya Kilima

Kushumele na Nzudzanyo dza Sekithara ya zwa Mupo

Vhuḽedzani na u Vhiga nga ha Tshanduko ya Kilima kha ḽifhasi

Ndaulo ya ḽivhasi na Khuvhanganyo ya Zwiko

Ndaulo ya Mafhungo na Nḽivho

Ndaulo ya Tshiimo tsha Muya

4. MBEKANYAMUSHUMO DZA ZWA MUPO

Tsireledzo ya Mupo na Mbekanyamushumo dza Themamveledziso

Ndaulo ya Zwiko zwa Mupo

Ndaulo ya Mafhungo na Tshumisano kha Sekithara

5. NDAULO YA ZWA VHUREAKHOVHE

Mveledziso ya Vhufuwi ha Maḽini

Ndaulo ya Zwiko zwa Lwanzheni

Ṭholo ya Ndaulo na Vhulavhelesi

Mveledziso ya Ṭhoḽisiso ya zwa Vhureakhovhe

6. NDAULO YA ZWA MAḽAKA

Kushumele kha zwa Maḽaka

Ndaulo na Mveledziso ya zwa Maḽaka

7. THEVHEDZELO YA NDAULO NA ṬHOLO KHA SEKHITHARA

Pfumedzanyo na Khaṭhululo

Tshanduko ya Mulayo na Tshumisano kha Mbekanyamaitele

Thendelo dzo Ṭanganelanaho dza zwa Mupo
Thevhedzelo kha Sekhithara
Khombetshedzo kha Sekithara

8. MALWANZHE NA VHUIMANGALAVHA

Ndaulo yo Ṭanganelanaho ya Vhuimangalavha na Ndongolo ya Vhuimangalavha
Ndaulo ya Thandela na Ikonomi ya Lwanzheni
Ṭhodiiso ya Malwanzheni na Vhuimangalavha
Tshumelo dza Ṭholo nga Vhaḡivhi

Zwipiḡa zwo sumbedzaho zwo vha na u dzhenelelana zwi ḡetshedza thikhedzo kha maga
a kushumele na ndaulo kha matavhi mahulwane na u konanya thandela dzine dza
dzhenelelana u itela u shumisa gumofulu ya khonadzeo kha tshumisano nga DFFE. Izwi zwi
vhumbwa nga:

9. TSHUMELO YA NDAULO YA TSHIIMISWA

Vhudavhidzani na Thikhedzo
Thikho kha Mishumo ya Vhureakhovhe
Ndaulo ya Zwiimiswa
Thekhinoḡodzhi ya Vhudavhidzani ha Muvhuso
Ndaulo ya Vhashumi

10. TSHUMELO YA NDAULO YA MASHELENI

Tshumelo dza Ndaulo ya Ṭhoḡea na u Renga
Tshumelo ya Ndaulo ya Ndaka na Matshimbidzele a Thundu
Ndaulo ya zwa Masheleni na Mugaganyagwama
Tshumelo ya Thikhedzo ya zwa Masheleni

3.2 ZWIDODOMBEDZWA ZWA VHUKWAMANI [TSHIPIḐA TSHA VHU 14(1)(B) TSHA PAIA]

Nomboro ya Senthara ya Ṱhingo ya DFFE 086 111 2468

Imeili ya Senthara ya Ṱhingo ya DFFE callcentre@environment.gov.za

Nomboro ya Switshibondo (012) 319 - 9000

Fekisi: (012) 321 - 0198
(012) 359 - 3646

Webusaithi: <http://www.environment.gov.za>

MINISIṰA - CAPE TOWN

=====

15th FLOOR
120 PLEIN STREET
CAPE TOWN
8001

PRIVATE BAG X9052
CAPE TOWN
8000

LUṰINGO: +27 (21) 464 1500
FEKISI: +27 (21) 465 3362

MINISIṰA - PRETORIA

=====

ENVIRONMENT HOUSE
473 STEVE BIKO ROAD
ARCADIA
PRETORIA

0083

SOUTH AFRICA
PRIVATE BAG X313
PRETORIA
0001

LUṬINGO: +27 (12) 399 8744

MUFARISAMINISIṬA - CAPE TOWN

=====

15th FLOOR
120 PLEIN STREET
CAPE TOWN
8001

PRIVATE BAG X9052
CAPE TOWN
8000

LUṬINGO: +27 (21) 464 1500
FEKISI: +27 (21) 465 3362

MUFARISAMINISIṬA - PRETORIA

=====

ENVIRONMENT HOUSE
473 STEVE BIKO ROAD
ARCADIA
PRETORIA

0083

SOUTH AFRICA

PRIVATE BAG X313

PRETORIA

0001

LUṬINGO: +27 (12) 399 8765

OFISI YA PHALAMENDE - CAPE TOWN

=====

ROOM 375

3rd FLOOR

120 PLEIN STREET

CAPE TOWN

8001

PRIVATE BAG X9039

CAPE TOWN

8000

LUṬINGO: +27 (21) 465 7280

FEKISI: +27 (21) 465 7287

Zwi tshi tevhedza PAIA na POPIA, Ṭhoho ya Muhasho (Mulangidzhenerala) ndi ene Muofisiri wa Mafhungo wa Muhasho, Vho hwesa vhaofisiri vho tiwaho vho sumbedzwaho afho fhasi sa Vhafarisamuofisiri wa Mafhungo u itela u vhona uri ṭhodega dza PAIA na POPIA dzi shumiwa nga ndila i sa dzhii sia, na u sa ṭalula:

(a) Muofisiri Muhulwane wa zwa Masheleni

-
- (b) Mufarisamulangidzhenerala: Ndaulo ya Thevhedzelo na Ṭholo ya Sekithara: 'Regulatory Compliance and Sector Monitoring'
 - (c) Mufarisamulangidzhenerala: MaIwanzhe na Vhuimangalavha 'Oceans and Coasts'
 - (d) Mufarisamulangidzhenerala: Bayodaivesithi na Ndondolo
 - (e) Mufarisamulangidzhenerala: Tshanduko ya Kilima na Ndaulo ya Tshiimo tsha Muya 'Climate Change and Air Quality Management'
 - (f) Mufarisamulangidzhenerala: Ndaulo ya Dzikhemikhala na Malaṭwa 'Chemicals and Waste Management'
 - (g) Mufarisamulangidzhenerala: Mbekanyamushumo dza zwa Mupo 'Environmental Programmes'
 - (h) Mufarisamulangidzhenerala: Tshumelo dza Ndaulo dza Thikhedzo 'Corporate Management Services'
 - (i) Mufarisamulangidzhenerala: Ndaulo ya Vhureakhovhe 'Fisheries Management'
 - (j) Mufarisamulangidzhenerala: Ndaulo ya zwa Maḍaka 'Forestry Management'

3.3 TSHIPIḌA TSHA VHU 10 TSHA TSUMBANḌILA NGA HA URI PAIA I SHUMISWA HANI PAIA

Mulanguli wa Mafhungo, zwi tshi tevhedza tshipiḍa tsha vhu 10 tsha PAIA, o dzudzanya tsumbandila ya uri PAIA i shumiswa hani. Tsumbandila iyi i wanala nga nyambo dzoṭhe dza tshiofisi kha vhupo vhu tevhelaho.

- Vhudavhidzani ha Muvhuso na Tshumelo dza Mafhungo 'Government Communications and Information Services' (GCIS);
- Vhupo hoṭhe ha mbulungelo ha mulayo (Laiburari dza muvhuso); na

- Tshiimiswa tsha pfunzo ya nthā tshiṛwe na tshiṛwe (Dziyunivesithi na Yunivesithi ya Thekhinoloḍzhi).

I dovha ya wanalea kha tshitshavha uri vha kone u ṭolwa kha ofisi nga tshifhinga tsha mushumo kha SAHRC kha ḍiresi i tevhelaho:

Mulanguli wa Mafhungo

Ḍiresi ya vhupo: JD House
27 Stiemens Street
Braamfontein
JOHANNESBURG
2001

Ḍiresi ya Poswo: P O Box 31533
Braamfontein
Johannesburg
2017

Nomboro ya Luṭingo: +27 10 0235200

KHUMBELO DZA TSWIKELELO KHA MAFHUNGO

[TSHIPIDA TSHA VHU 14(1)(D) TSHA PAIA]

Muthu muṛwe na muṛwe u na pḡanelo dza u ita khumbelo ya u swikelela kha mafhungo o rekhodwaho o farwaho nga DFFE, zwine zwa ḍo tevhedzwa fhedzi arali khumbelo yo itwa nga u shumisa fomo yo tiwaho nahone ho badelwa mbadelo dzoṭhe. Tswikelelo i dovha ya i na thikedzo CHECK ya zwi so ngo katelwaho kha zwo sumbedzwaho kha Ndimā ya vhu 4 ya PAIA. Khumbelo i nga itwa nga muthu muṛwe na muṛwe ane a khou ita ngauralo zwi dzangalelo ḵawe kana u zwi ita o imelela muṛwe muthu ane ha koni u ita ngauralo nga ene muṛwe.

Maitele a khumbelo ya rekhodo

Fomo 2

Muhumbeli u tea u ḍadza fomo yo tiwaho ine-

-
- (a) ya nga wanala kha Ndaulo dza PAIA dza 2021;
 - (b) webusaithi ya Mulanguli wa Mafhungo kha inforreg@justice.gov.za
 - (c) lijwalo li re kha manyuwala uyu sa Muengedzo A; kana
 - (d) i wanalaho kha senthara dza zwa mafhungo dza DFFE.

Maitele

- (a) Khumbelo ya mafhungo i tea u rumelwa kha:

Director-General
Private Bag X 447
PRETORIA
0001

Kha Vho: Ruth Maimele
Office Administrator: Corporate Legal Support and Litigation
Luŋingo +27 (012) 399 9338
emeili: rmaimele@dffe.gov.za

- (b) Muhumbeli u tea u dovha a sumbedza arali a tshi khou tōda u wana khophi kana a tshi khou tōda u tou da ofisini dza DFFE a vhala iyo rekhodo a hone. Kana, arali rekhodo i siho kha tshivhumbeo tsha bammhiri, i nga sedzwa i nga tshivhumbeo tshe ya humbelwa ngatsho, hune zwa konadzea [tshipiḁa 29(2) tsha PAIA].
- (c) Arali muhumbeli a humbela u wana mafhungo nga tshiñwe tshivhumbeo, u tea u a wana nga tshivhumbeo tshe tsha humbelwa ngatsho. Mulayo uyu u ḁo shuma, nga nḁa ha musi u ita ngauralo zwi tshi thithisa nga nḁila i so ngo teaho kutshimbidzele kwa DFFE, kana u tshinyadza rekhodo, kana u pfukha ppanelo dza vhuḁe ha mañwalwa ane a si a muvhuso. Arali nga zwiitisi zwi pfalaho vha nga si kone u netshedzwa nga tshivhumbeo itsho tshe ya humbelwa ngatsho, i ḁo netshedzwa nga tshiñwe tshivhumbeo, zwenezwo mbadelo dzi tea

u tlanganyelwa zwi tshi tevhedza ndila ye vha thoma u humbelwa ngatsho nga muhumbeli [tshipiḑa tsha vhu 29(3)na (4) tsha PAIA].

- (d) Arali, nga nḑa ha phindulo yo tou ṅwalwaho kha khumbelo ya rekhodo, muhumbeli a tshi toḑa u ḑivhadzwa nga ha tsheo nga iṅwe ndila, sa tsumbo nga luṅgo, izwi zwi tea u sumbedzwa [tshipiḑa tshipiḑa tsha vhu 18(2)(e) tsha PAIA].

Khumbelo ho imelwa muṅwe muthu

Arali muhumbeli o imela muṅwe muthu, muhumbeli u tea u ṅetshedza vhuṭanzi ha vhuimo vhune a khou ita khumbelo a khaho, u itela uri Muofisiri wa Mafhungo a kone u fushea [tshipiḑa tsha 18(2)(f) tsha PAIA].

Khumbelo nga muthu a re na vuholefhal

- (a) Arali muhumbeli a sa koni u ṅwala na u vhala, kana arali a na vuholefhal vhune ha mu thivhela u ḑadza fomo, a nga ita khumbelo nga mulomo. Muofisiri wa mafhungo u ḑo tea u ḑadza fomo o imela muhumbeli na u ṅetshedza khophi ya fomo yo ḑadzwaho kha muhumbeli [tshipiḑa tsha 18(3) tsha PAIA].
- (b) Muofisiri wa mafhungo u ḑo thusa muhumbeli u tevhedzela ṭhoḑea dzo sumbedzwaho afho nṭha dza u humbela tswikelelo kha mafhungo, zwi tshi katela u rumela muhumbeli kha tshiimiswa tsha muvhuso, arali zwi zwa ndeme uri khumbelo ya mafhungo yo vha yo tea yo itwa hanefho, kha tshiimiswa itsho [tshipiḑa tsha 19 tsha PAIA].

U fhiriselwa ha khumbelo [tshipiḑa tsha vhu 20 tsha PAIA]

- (a) Muofisiri wa zwa Mafhungo wa DFFE a nga ita khumbelo ya rekhodo kha tshiṅwe tshiimiswa tsha muvhuso arali:
- (i) Rekodo i kha tshiimiswa itsho tsha muvhuso;
 - (ii) Mafhungo a re kha rekodo a tshi tshimbilelana na mishumo ya tshiimiswa itsho;

- (iii) Rekthodo yo bveledzwa kha tshiimiswa itsho tsha muvhuso, kana yo vha yo ṭanganedzwa nga tshiimiswa itsho; kana
 - (iv) Rekthodo i na mafhungo a mbambadzo ane tshiimiswa itsho tsha muvhuso tshi na dzangalalelo ḷihulwane ḷa mbambadzo khazwo.
- (b) Kha nyimele idzo Muofisiri wa Mafhungo wa DFFE u ḍo fhirisela khumbelo kha tshiñwe tshiimiswa tsha muvhuso nga u ṭavhanya nga nḍila ine zwa konadzea ngayo, hu sa athu u fhela maduvha a 14 nga murahu ha musu khumbelo yo ṭanganedzwa. Arali DFFE i si na rekthodo iyo ine ya khou humbelwa nahone Muofisiri wa Mafhungo wayo a tshi vhone zwi tshi ḍo thusa u ita ngauralo u itela u thusa Muofisiri wa Mafhungo wa tshiimiswa tsha muvhuso u tshimbidza khumbelo, rekthodo kana khophi ya rekthodo i ḍo rumelwa kha Muofisiri wa Mafhungo.
- (c) Arali khumbelo ya u wana rekthodo yo no fhiriselwa, tshifhinga tshiñwe na tshiñwe tsho tiwaho tshi elanaho na mushumo wa u khunyeledza khumbelo, tshi tea u ñwalwa u bva nga ḍuvha ḷe khumbelo ya ṭanganedzwa nga ḷo nga Muofisiri wa Mafhungo we ya rumelwa khae. Zwifhinga zwo ṭhe zwo teaho zwine zwa shumiswa kha khumbelo ya mafhungo zwi tea u tevhedzwa.

Ṇdivhadzo ya u fhiriselwa

- (a) Musu khumbelo ya tswikelelo yo no fhiriselwa, Muofisiri wa Mafhungo ane a khou fhirisela khae u ḍo ḍivhadza na zwenezwo muhumbeli nga ha:
 - (i) u fhirisela;
 - (ii) mbuno nga ha u fhiriselwa; na
 - (iii) tshifhinga tshine khumbelo ya tea u tshimbidzwa ngatsho [tshipiḡa tsha 20(5) tsha PAIA].

-
- (b) Muofisiri wa Mafhungo u tea u vbona uri rekho dzine tswikelelo ya khou humbelwa nga hadzo dzi khou vhulungwa u swika hu tshi do dzhiwa tsheo nga ha u netshedzwa ha ayo mafhungo [tshipiḁa 21 tsha PAIA].

Mbadelo [tshipiḁa tsha vhu 22 tsha PAIA]

- (a) Tshakha mbili dza mbadelo dzi toḁea uri dzi badelwe zwi tshi tevhedza PAIA, dzine dza vha mbadelo dza khumbelo na mbadelo dza tswikelelo. Muhumbeli ane a khou toḁa u wana rekho dzine dza vha na mafhungo nga ha ene muḁe ha tei u ita mbadelo dza khumbelo. Muḁwe muhumbeli ane a sa vhe muḁe wa mafhungo, u tea u badela mbadelo dza khumbelo dzine dza toḁea.
- (b) Muhumbeli a nga ita khumbelo ya khatḁululo ya nga ngomu, ho teaho, kana khumbelo kha kotho nga ha thendara kana nga ha u badela mbadelo dza khumbelo.
- (i) Nga murahu ha musi Muofisiri wa Mafhungo o no dzhia tsheo nga ha khumbelo, muhumbeli u tea u ḁivhadzwa nga ḁila ye a tama u ḁivhadzwa ngayo.
- (ii) Arali khumbelo ya tendelwa, hu do tea u dovha ha badelwa mbadelo dza tswikelelo u itela u toḁa, u dzudzanya, u bveledzisa hafu na u itela tshifhinga tshiḁwe na tshiḁwe tshe tsha fhela nga murahu ha awara dzo tiwaho dza u toḁa na u dzudzanya rekho u itela u netshedzwa.
- (c) Mbadelo dze dza tiwa dzi a wanala nga Ndaulo dzo sumbedzwaho zwi tshi tevhedza PAIA na u tea u badelwa nga muhumbeli DFFE i sa athu u ita uri rekho iḁwe na iḁwe yo humbelwaho i netshedzwe kha muhumbeli. Khophi ya mutevhe wa mbadelo dzo tiwaho yo nambatedzwa kha liḁwalo ili sa Muengedzo C.
- (d) Mbadelo dzi badelwa nga tshifhinga tsha mushumo, kha Ofisi ya Mubadelisi wa DFFE kha lufhera lwa fhasi, Lufhera A9, Environment House, 473 Steve Biko Road, Arcadia, Pretoria. Kana, mbadelo dzine dza tea u badelwa nga kha Inthanethe 'Electronic Funds Transfer' dzi tea u itwa kha zwidombodzwa zwa bannga zwi re afho fhasi, vha sumbedze nomboro ya PAIA sa yone nomborondaula yavho:

Bannga ya ABSA

Department of Forestry, Fisheries and the Environment

Nomboro ya akhaunthu : 4240072

Nomboro ya Akhaunthu ya Muvhuelwa (Beneficiary Account number): 632005

Referentsi: PAIA..... na Dzina la Muhumbeli

3.5 KHETHEKANYO DZA REKHODO DZO FARWAHO NGA DFFE [TSHIPIDA TSHA VHU 14(1)(D) TSHA PAIA]

Rekhodo na mafhungo a elanaho na mishumo na tshumelo dza DFFE dzi nga khethekanywa nga u angaredza nga ndila i tevhelaho:

- i. Mbekanyamaitele, maga a kushumele, vhurumelwa, ndivhadzo dza muvhuso na mulayo;
- ii. Zwitpitshi na zwitatamennde kha vhoramafhungo;
- iii. Rekhodo dza vhashumi vha Muhasho;
- iv. Rekhodo dza masheleni a Muhasho;
- v. Adzhenda na maambiwa a mitangano ya muhasho;
- vi. Mafhungo a ndaulo nga u angaredza;
- vii. Mivhigo ya Muhasho;
- viii. Phirisela dza nga ngomu, memorandamu dza nga ngomu, mañwalo, memorandamu dza khabinethe;
- ix. Kontiraka na thendelano dza lifhasi;
- x. Mafhungo a elanaho na davhi sa zwo tiwaho kha phara ya 2.1.2 a katelaho:
 - a) Pulane dza Tshiimiswa/Bindu;
 - b) Mañwalo a Maga a Kushumele;
 - c) Mafhungo o tetshelwaho mbekanyamushumo iyo;
 - d) Phemithi na thendelo;
 - e) Mañwalo a thodisiso;

3.6 NDIYHADZO YA REKHODO DZINE DZA DZULA DZI HONE [TSHIPIDA TSHA 14(1)(E) TSHA PAIA]

Ndiyhadzo ya nyandadzo ya mutevhe wa tshipida tsha vhu 15 wo nambatedzwaho sa Muengedzo D.

3.7 TSHUMELO DZINE DZA WANALEA KHA TSHITSHAVHA NA URI VHA DZI SWIKELELA HANI

[TSHIPIDA TSHA 14(1)(F) TSHA PAIA]

Tshumelo dzi tevhelaho dzi netshedzwa nga DFFE:

- a) Nyandadzo na u thoma u shumisa milayo kha masia a Bayodaivesithi, Vhupo ho tsireledzwaho, Ndaulo ya Malaṭwa, Ndaulo ya Tshiimo tsha Muya, Tshanduko ya Kilima na Ndaulo ya Vhuimangalavha.
- b) Nyengedzedzo hafhu ya sisiteme ya Dziphakha dzashu.
- c) Mvetamveto ya Maga a Kushumele kha Bayodaivesithi ya Lushaka na Nzuzanyo dza Kushumele.
- d) U engedzedza tshumisano kha dzingu kha ndaulo ya mupo nga kha u thomiwa ha Vhupo ha Ndongolo ya Mikanoni ya Mashango.
- e) U thusa muvhuso wa vundu na wapo u kunakisa dziḍorobo, nyingaḍorobo na vhupo ha mahayani nga kha sisiteme dza ndaulo ya malaṭwa dzo teaho.
- f) U tandulula thaidzo dza tshikhafhadzo ya muya kha la Afrika Tshipembe zwi tshi tevhedza Ndaulo ya Mupo ya Lushaka: Mulayo wa Tshiimo tsha Muya na ndaulo na zwilinganyo zwazwo.
- g) Thandululo ya thaidzo dza ndaulo ya malaṭwa kha la Afrika Tshipembe zwi tshi tevhedza Ndaulo ya Mupo ya Lushaka: Ndaulo ya Malaṭwa.
- h) U bveledzwa ha Maga a Kushumele a Mveledziso yo Khwaṭhaho ya Lushaka sa tshipida tsha Mutheo wa Maga a Kushumele a Tshifhinga tsha Vhukati ha Nwaha 'Medium Term Strategic Framework' (MTEF).
- i) U thoma u shuma ha tshipida tsha mupo na mvelele kha Mbekanyamushumo ya Nyengedzedzo ya Mishumo ya Muvhuso 'Expanded Public Works Programme'.

-
- j) U netshedzwa ha thendelo, laisentsi na phemithi dza zwa mupo kha mishumo yo fhambanaho yo sumbedzwaho zwi tshi tevhedza milayo ya ndaulo ya mupo yo fhambanaho ine ya tikedza vhuḑifhinduleli ha mulayo ha DFFE.
 - k) U kombetshedzwa ha Mulayo.

Tshitshavha tshi nga wana tswikelelo kha tshumelo dzi netshedzwaho nga DFFE nga kha mbekanyamushumo dza mafulo dza Muhasho. Zwidombedzwa nga idzi mbekanyamushumo dzi a wanala kha-

- webusaithi ya DFFE www.environment.gov.za;
- nga vhukwamani na **Senthara ya Thingy ya DFFE** kha 086 111 2468 kana **Imeiḽi ya Senthara ya Thingy ya DFFE** callcentre@environment.gov.za

3.8 NZUDZANYO DZI KONISAHO U DZHENELELA HA TSHITSHAVHA KHA U VHUMBWA HA MBEKANYAMAITELE, U SHUMISA MAANḐA AVHO KHA KUSHUMELE [TSHIPIḐA TSHA 14(1)(G) TSHA PAIA]

DFFE i na nzudzanyo dzi tevhelaho na/kana zwickhala zwi tevhelaho zwa vhukwamani, u netshedza mafhungo kana u dzhenelela kana u tuṭuwedza u vhumbwa ha mbekanyamaitele/milayo kana u thoma u shumisa vhuḑifhinduleli ha mulayo ha Muhasho:

- a) Pfumbudzo dza tshitshavha;
- b) Nyandadzo ya mvetamveto ya mbekanyamaitele u itela u bvisa vhuḑipfi nga tshitshavha kha Gazethe ya muvhuso na kha webusaithi ya DFFE;
- c) Pfumbudzo dza Foramu dza Vhafaramikovhe;
- d) Nyambedzano/pfumbudzo na mihasho ya muvhuso;
- e) U lavhelesa u dzhenelela ha tshitshavha na maṛiwe maitele nga tshifhinga tsha u tshimbidza dziEIA nga vhabveledzi; na
- f) matshimbidzele a Ndaulo ya Khumbelo ya Khaṭhululo zwi tshi tevhedza milayo yo teaho, sa tsumbo, Mulayo wa Ndaulo ya Mupo wa Lushaka wa 1998.

3.9 THANDULULO DZINE DZA VHA HONE ARLI HA NGA VHA NA U SA TEVHEDZELWA HA PAIA

[TSHIPIDA TSHA 14(1)(H) TSHA PAIA]

Khumbelo ya nga ngomu ya khatululo [tshipida tsha vhu 74 tsha PAIA]

Muhumbeli a nga ita khumbelo ya nga ngomu ya khatululo kha Minisita nga ha tsheo ya Muofisiri wa mafhungo ya u hanela khumbelo, kha thodea ya u badela mbadelo dza tswikelelo, na kha u engedzwa ha tshifhinga tsha u tshimbidza khumbelo, na kha tsheo ya u netshedza mafhungo nga tshinwe tshivhumbeo nga nnda ha itsho tsho humbelwaho ngatsho.

Fomo [tshipida tsha 75(1) tsha PAIA]

- (a) Khumbelo ya khatululo yo tea u netshedzwa nga fomo yo tiwaho ye ya kandiswa kha Ndaulo dzo netshedzwaho zwi tshi tevhedza PAIA, kana tshivhumbeo tshine tsha elana tshothe na fomo iyo. Khophi ya fomo yo nambatedzwa kha linwalo ili sa Muengedzo B. Khophi dzayo dzi a wanalavho na kha ofisi dza DFFE kana kha Mufarisamuofisiri wa Mafhungo o sumbedzwaho kha linwalo ili. Fomo i dovha ya wanalea kha webusithi ya DFFE.
- (b) Khumbelo ya khatululo i tea u itwa hu sa athu u fhela maduvha a **60** kana arali ndivhadzo kha murwe muthu i tshi thodea zwi tshi tevhedza tshipida tsha 49(1)(b) tsha PAIA, hu sa athu u fhela maduvha a **30** nga murahu ha musu ndivhadzo yo no netshedzwa kha uyo o itaho khumbelo ya khatululo, kana arali u divhadza muhumbeli wa khatululo zwi sa thodei, nga murahu ha musu ho no dzhiiwa tsheo. Khumbelo ya khatululo i tea u rumelwa kha direse, nomboro ya fekisi kana imeili ya Muofisiri wa mafhungo.
- (c) Muhumbeli wa khatululo u tea u netshedza mbuno dza khumbelo ya khatululo ya nga ngomu, na uri u tama u divhadzwa hani nga ha tsheo nga ha khumbelo ya khatululo na u tea u badela mbadelo dza khumbelo ya khatululo dzo tiwaho (arali dzi hone).

-
- (d) Minisiṯa vha ḑo ṯanganedza khumbelo dza khaṯhululo dzo no fhirelwaho nga tshifhinga arali muhumbeli wa khaṯhululo o tikedza mbuno dzawe nga nḑila dzo khwaṯhaho. Muhumbeli wa khaṯhululo u ḑo ḑivhadzwa arali khumbelo yawe ya khaṯhululo yo hanelwa.

Mbadelo dza khaṯhululo [tshipiḑa tsha 75(3) tsha PAIA]

Muhumbeli wa khaṯhululo u tea u badela mbadelo dza khumbelo ya khaṯhululo dzo tiwaho (arali dzi hone). Tsheo ya khumbelo ya khaṯhululo ya nga ngomu i nga vhetshelwa thungo u swika mbadelo dza khumbelo ya khaṯhululo dzo no badelwa.

U ṽetshedzwa ha khumbelo ya khaṯhululo ya nga ngomu kha Minisiṯa [tshipiḑa tsha 75(4) tsha PAIA]

Muofisiri wa zwa mafhungo u tea u ṽetshedza khumbelo ya khaṯhululo ya nga ngomu hu sa athu u fhela **maḑuvha a 10 a u shuma** nga murahu ha u ṯanganedzwa ha tsheo i bvaho kha Minisiṯa. Minisiṯa u tea, na zwenezwo, u ṽetshedzwa mbuno dza tsheo nga Muofisiri wa Mafhungo ine khaṯhululo ya khou humbelwa nga hayo na zwidodombedzwa zwa muthu muṽwe na muṽwe ane a vha tshipiḑa tshazwo.

Muṽwe muthu [tshipiḑa tsha vhu 76 tsha PAIA]

- (a) Musi Minisiṯa a tshi khou lavhelesa khumbelo ya khaṯhululo nga ha u hanelwa ha khumbelo ya tswikelelo kha rekhodo nga muṽwe muthu, zwine u bviselwa khagala uho ha nga katela u bviselwa khagala ha mafhungo a muthu nga nḑila i sa pfeseseiho, zwi nga tshinyadza uyo muthu kha dzangalelo ḽawe ḽa mbambadzo kana zwa masheleni kana zwi nga vhanga u shayeya ha, Minisiṯa u tea u ḑivhadza uyo muthu nga ha khumbelo ya khaṯhululo hu sa athu u fhela **maḑuvha a 30** nga murahu ha u ṯanganedza khumbelo iyo. Minisiṯa u tea u ṯalutshedza muthu uyo nga ha zwine zwa vha ngomu ha khaṯhululo, zwidodombedzwa zwa muhumbeli wa khaṯhululo na u tea u sumbedza uri Minisiṯa u khou vhona uri zwi fusha dzangalelo ḽa tshitshavha arali mafhungo ayo a bviselwa khagala. Zwenezwo uyo muthu u na **maḑuvha a 21** u sumbedzisa izwo nga u tou ṽwala kha Minisiṯa uri ndi ngani khumbelo

ya mafhungo ayo i songo tea u tendelwa kana, u netshedza thendelo ya u netshedza rekhodo iyo kha muhumbeli.

- (b) Musi Minisiṭa a tshi khou lavhelesa kha khumbelo ya khaṭhululo ya nga ngomu ine ya vha nga ha u tendela khumbelo ya tswikelelo ya mafhungo, Minisiṭa u tea u divhadza muhumbeli onoyo nga ha u tṭanganedza khumbelo ya khaṭhululo yeneyo hu sa athu u fhela **maḍuvha a 30** nga murahu ha u tṭanganedza khumbelo iyo. Uyo muthu u na **maḍuvha a 21** u tikedza nga u tou ṛwala uri ndi ngani a tshi tea u netshedzwa rekhodo idzo.

Ndivhadzo nga ha tsheo [tshipiḍa tsha vhu 77 tsha PAIA]

Musi vha tshi khou dzhia tsheo ya khumbelo ya khaṭhululo ya nga ngomu, Minisiṭa a nga tikedza tsheo yo no dzhiwaho kana a dzhia tsheo ntswa. Izwi zwi tea u itwa hu sa athu u fhela **maḍuvha a 30** nga murahu ha u tṭanganedzwa ha khumbelo ya khaṭhululo ya nga ngomu kana **maḍuvha a 5** nga murahu ha u tṭanganedzwa ha thikhedzo yo tou ṛwalwaho maelana na khumbelo ya khaṭhululo. Minisiṭa u tea u divhadza na zwenezwo muhumbeli wa khaṭhululo, muthu muṛwe na muṛwe ane a vha tshipiḍa tsha zwenezwo na muhumbeli nga ha tsheo na u netshedza zwiitisi zwa tsheo iyo. Arali Minisiṭa a kundelwa u tevhedzela na matshimbidzele a re afho nṭha na zwifhinga zwo tiwaho zwa u tshimbidza khumbelo ya khaṭhululo ya nga ngomu, zwi ḍo dzhiwa uri Minisiṭa o thudzela thungo khumbelo ya khaṭhululo iyo.

Khumbelo kha khothe [tshipiḍa tsha vhu 78 tsha PAIA]

Muhumbeli wa khaṭhululo, muṛwe muthu kana muhumbeli u ḍo divhadzwa na ene uri a nga ita khumbelo kha khothe u itela tsedzuluso ya tsheo yo itwaho nga Minisiṭa nga ha khumbelo ya khaṭhululo ya nga ngomu. Khumbelo iyo i tea u itwa hu sa athu u fhela **maḍuvha a 30** nga murahu ha musu tsheo yo no dzhiwa. Fhedziha, muhumbeli kana uyo muthu a nga ita khumbelo FHEDZI kha khothe uri hu itwe tsedzuluso yeneyo nga murahu ha musu muhumbeli kana uyo muthu o no shumisa matshimbidzele oṭhe a khumbelo ya khaṭhululo ya nga ngomu. Khothe i nga khwaṭhisedza, u shandukisa kana u vhetshela thungo tsheo nga ha khumbelo ya khaṭhululo ya nga ngomu kana a i thivhela.

4. ZWIDODOMBEDZWA ZWI TSHI TEVHEDZA TSHIPIḐA TSHA VHU 17 TSHA POPIA

4.1 U HANELA U NḐETSHEDZA MAFHUNGO A MUTHU NGA MUTHU ONOYO

1. Muḑe wa mafhungo ane a tama u hanedza na u nḑetshedzwa ha mafhungo awe zwi tshi tevhedza tshipiḑa tsha 11(3)(a) tsha POPIA, u tea u nḑetshedza khumbelo ya u hanedza kha Muhasho nga Fomo 1.
2. Muhasho, kana muthu o hweswaho vhuḑifhinduleli, u tea u nḑetshedza thuso iyo nga nḑila i pfeseseaho ndeme, nga mahala, u itela uri muḑe wa mafhungo a kone u hanedza nga u shumisa Fomo 1.

4.2 KHUMBELO YA NDULAMISO KANA U THUTHWA HA MAFHUNGO A MUTHU KANA U TSHINYADZWA KANA U THUTHWA HA REKHODO DZI RE NA MAFHUNGO A MUTHU

- (1) Muḑe wa mafhungo ane a tama u humbela u lulamiswa kana u thuthwa ha mafhungo awe kana u tshinyadzwa kana u thuthwa ha rekhodo dzine dza vha na mafhungo awe zwi tshi tevhedza tshipiḑa tsha 24(1) tsha POPIA, u tea u nḑetshedza khumbelo kha Muhasho nga u shumisa Fomo 2.
- (2) Muhasho, kana muthu o hweswaho vhuḑifhinduleli, u tea u nḑetshedza thuso i pfeseseaho, sa izwi i ya ndeme nahone nga mahala, u itela uri muḑe wa mafhungo a ḑadze Fomo 2.

4.3 KHUMBELO YA U NḐETSHEDZA KHOUDU YA VHUḐIFARI

Arali muhasho u tshi nga kona u imelela nga nḑila i fushaho khethekanyo dza zwiimiswa, phurofesheni, kana tshigwada tshine tsha tama u ita khumbelo ya u nḑetshedza khoudu ya

vhudifari zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha 61(1)(b) tsha POPIA, u tea u ṅetshedza khumbelo kha Mulanguli nga u shumisa Fomo 3.

4.4 KHUMBELO YA VHAṆE VHA MAFHUNGO U ṆEA THENDELO YA U SHUMANA NA MAFHUNGO AVHO

Arali Muhasho u tshi tama u shumana na mafhungo a muthu onoyo ndivho i ya mbambadzo nga vhudavhidzani ha elekitironiki u tea, zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha 69(2) tsha POPIA u ṅetshedza khumbelo ya thendelo yo tou ṅwalwaho kha muṅe wa mafhungo nga u shumisa Fomo 4.

4.5 U ṆETSHEDZWA HA MBILAELO

- (1) Muthu muṅwe na muṅwe ane a tama u ṅetshedza mbilaelo sa zwo sumbedzwaho kha tshipiḁa tsha 74(1) tsha POPIA u tea u ṅetshedza mbilaelo iyo kha Mulanguli nga u shumisa Tshipiḁa I tsha Fomo 5.
- (2) Muhasho kana muṅe wa mafhungo ane a tama u ṅetshedza mbilaelo sa zwo sumbedzwaho kha tshipiḁa tsha 74(2) tsha POPIA u tea u ṅetshedza mbilaelo iyo kha Mulanguli kha Tshipiḁa II tsha Fomo 5.

4.6 MULANGULI A TSHI KHOU SHUMA SA MUPFUMEDZANYI NGA TSHIFHINGA TSHA ṪHODISISO

- (1) Arali nga tshifhinga tsha Ṫhodisiso ya mbilaelo, Mulanguli a dzhia tsheo ya u shuma sa mupfumedzanyi zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha 76(1)(b) tsha POPIA, na u ramba muṭangano wa pfumedzano, Mulanguli u tea, nga u ṭavhanya nga hune zwa konadzea ngaho, u ḁivhadza muṅe wa mafhungo na Muhasho nga u shumisa Fomo 6 nga ha zwi tevhelaho:

-
- (a) tsheo ya Mulanguli ya u shuma sa mupfumedzanyi kha mafhungo ayo; na
 - (b) nga ha datumu, tshifhinga na vhupo ha mutangano wa pfumedzano.

(2) Mulanguli-

- (a) a nga tanganyisa mbilaelo dzo fhambanaho, dzine dza khou humbulelwa u vha dzi na vhushaka na u kanganyisa tsireledzo ya mafhungo a muthu nga onoyo muthu a re na vhudifhinduleli, u itela u shumana na mbilaelo idzo kha mutangano uyo muthihi;
- (b) u tea u vhona uri vhathu vhothe vhane vha vha na pfanelo dza u dzhenelela kha mutangano wa pfumedzano vha khou divhadzwa hu tshe na tshifhinga nga ha tshifhinga, divha na vhupo ha mutangano;
- (c) a nga humbela marwalo othe o teaho maelana na mbilaelo ya mune wa mafhungo na avho vhane vha vha na vhudifhinduleli; na
- (d) u tangana na vharwe vhathu nga tshivhili, nga vhudavhidzani ha elektironiki, kana nga dziwe ndila, zwenezwo zwine zwa nga vhonala zwo tea.

(3) Hune pfumedzano a yo ngo kona u swikelelwa, Mulanguli u tea u dzudzanya liwe divha na u divhadza vhathu vhane vha vha na pfanelo dza u dzhenelela kha mutangano wa pfumedzanyo nga ndila yo teaho.

(4) Mulanguli u tea u netshedza thanzilela ya pfumedzano nga u shumisa Fomo 7 nga tshifhinga tshi pfeseseaho nga murahu ha datumu ya u khunyeledzwa ha mutangano wa pfumedzanyo.

(5) Arali mbilaelo i songo tandululwa, kana arali avho vhuvhili havho vha songo dzhenelela kha mutangano, Mulanguli u tea u bvela phanda na mbilaelo sa zwo sumbedzwaho nga tshipida tsha vhu 76 tsha POPIA.

4.7 MATSHIIMBIDZELE A RANGELAHO THODISISO NGA MULANGULI

-
- (1) Arali Mulanguli a na muhumbulo wa u ita tshodisiso kha mafhungo a sumbedzwaho kha Ndimba ya vhu 10 ya POPIA, Mulanguli zwi tshi tevhedza tshipidza tsha vhu 79 tsha POPIA, u divhadza avho vhane tshodisiso yo livhana navho nga ha muhumbulo uyo kha Tshipidza I vha tshi khou shumisa Fomo 8 a sa athu u thoma u ita tshodisiso.
 - (2) Mulanguli u tea u divhadza Muhasho arali tshodisiso i tshi elana na Tshipidza II tsha Fomo 8 ya mbilaelo, kana mafhungo ayo a tshodisiso, na u divhadza Muhasho nga ha pfanelo dzawo dza u netshedza phindulo yo tou nwalwaho kha muvhilaeli kana mafhungo ane a khou tea u itwa tshodisiso nga hao nga tshifhinga tsho netshedzwaho nga Mulanguli.

4.8 U TANDULULA MBILAELO

- (1) Arali zwi tshi vhone kha mbilaelo kana phindulo inwe na inwe yo tou nwalwaho nga fhasi ha tshipidza tsha vhu 79(b)(ii) tsha POPIA kana nga tshifhinga tsha pfumedzano, uri zwi nga konadzea u wana thandululo vhukati ha avho vhavhili nahone arali zwo tea, khwathisedzo i fushaho sa zwo lavhelelwaho kha tshipidza tsha vhu 80 tsha POPIA, Mulanguli a nga ita nyambedzano na avho vhathu, kana nga inwe ndila nga ndila ine zwa vhone zwo tea u itela u swikelela thandululo nahone arali zwi tshi konadzea, hu vhe na khwathisedzo i fushaho sa zwo sumbedzwaho kha tshipidza tsha vhu 80 tsha POPIA.
- (2) Arali nga tshifhinga tsha maitele o sumbedzwaho kha phara thukhu ya (1) afho nthu Mulanguli u dzhia tsheo ya u ramba mutangano, Mulanguli nga u tshanya nga hune zwa konadzea ngaho, u itela u divhadza mune wa mafhungo na Muhasho nga u shumisa Fomo 9 nga ha datumu, tshifhinga na vhupo hune mutangano wa do farelwa hone.

-
- (3) U itela ndivho ya matshimbidzele a pfumedzano, Mulanguli u na maandā a fanaho na a mupfumedzanyi o sumbedzwaho kha ndaulo tshukhu ya vhu (2) u swika kha ya vhu(3) kha Ndaulo ya vhu 8 ya POPIA.
 - (4) Mulanguli u tea u netshedza thanziela ya pfumedzano nga u shumisa Fomo 10 nga tshifhinga tshi pfeseseaho nga murahu ha datumu ya u khunyeledza mutangano wa pfumedzano.
 - (5) Arali hu si na pfumedzano nahone hu na khwaṭhisedzo yo swikelelwaho kana muṁwe wavho kana vhuvhili havho vha sa tṱoḍi u dzhenelela kha mutangano, Mulanguli u tea u bvela phanda na mafhungo sa zwo tikedzwaho zwi tshi tevhedza tshipiḍa tsha vhu 76 tsha POPIA.

4.9 TṬATHUVHO

- (1) Khumbelo ya tṭathuvho zwi tshi tevhedza tshipiḍa 89(1) tsha POPIA i tea u netshedzwa kha Mulanguli kha Tshipiḍa 1 tsha Fomo 11.
- (2) Mulanguli u tea u ḍivhadza muhumbeli kha Tshipiḍa II tsha Fomo 11 arali o dzhia tsheo ya u ita tṭathuvho-
 - i. kha maga awe; kana
 - ii. sa zwo humbelwaho zwi tshi tevhedza phara tshukhu (i) afho nṱha;hu na tshifhinga tshi pfeseseaho u bva nga ḍuvha le tsheo dzo itwa ngaḽo,
- (3) Tshifhinga tsha tṭathuvho tshi ḍo tiwa nga Mulanguli zwi tshi ya nga kheisi.
- (4) Mulanguli u tea u ḍivhadza muhumbeli kana Muhasho (arali hu si muhumbeli) nga ha tsheo inṱwe na inṱwe yo itwaho, kana muhumbulo wo vhumbwaho kha Fomo ya vhu 12 nga tshifhinga tshi pfeseseaho u bva nga ḍuvha le tsheo ya itwa ngaḽo kana maga o dzhiwaho kana u vhumbwaho.

4.10 U DIVHADZA VHATHU NGA HA MVELEPHANDA MAELANA NA THODISISO

- (1) Nga tshifhinga tsha thodisiso, Mulanguli nga tshifhinga tsho tiwaho tshi pfeseseaho, u bva nga duvha la u dzhia tsheo kana maga ane a tea u dzhiwa u tea-
 - (a) vhulunga mbilaelo, muṅe wa zwidodombedzwa, (arali a si muvhilaeli) na muthu a re na vhuḏifhinduleli u divhadzwa nga ha zwine zwa khou bvelela kha thodisiso; na
 - (b) u divhadza muvhilaeli, muṅe wa mafhungo (arali a si ene muvhilaeli) na muthu a re na vhuḏifhinduleli nga ha mvelelo dza thodisiso.
- (2) Ndivhadzo dzo lavhelelwaho kha ndaulo thukhu (1) ya Ndaulo dza POPIA dzi tea u rumelwa kha diresi yo netshedzwaho dza muvhilaeli, muṅe wa mafhungo na Muhasho u eletshedza-
 - (a) kha Fomo 13 uri ndivhadzo ya u kombetshedza a i nga netshedzwi zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha vhu 94(a) tsha POPIA;
 - (b) nga tshivhumbeo tsha Fomo 14 uri mbilaelo yo rumelwa kha Komitikhombetshedzi zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha vhu 92 tsha POPIA;
 - (c) kha Fomo 15 uri ndivhadzo ya u khombetshedza yo netshedzwa zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha vhu 95 ya POPIA;
 - (d) kha Fomo 16 uri ndivhadzo ya u kombetshedza yo fheliswa kana yo khwaṱhisedzwa zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha vhu 96 ya POPIA;
 - (e) kha Fomo 17 uri ho humbelwa khaṱhululo kha ndivhadzo ya u kombetshedza u itela u fheliswa kana u khwaṱhisedzwa ha ndivhadzo zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha vhu 97 tsha POPIA;
 - (f) kha Fomo 18 uri ho humbelwa khaṱhululo kha ndivhadzo ya u kombetshedza yo tendelwaho na ndivhadzo ya u kombetshedza yo shandukiswa zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha vhu 98 tsha POPIA; kana
 - (g) kha Fomo 19 u sumbedza uri khumbelo ya khaṱhululo yo hanelwa zwi tshi tevhedza tshipiḁa tsha vhu 98 tsha POPIA.

5. U WANALEA HA MANYUWAŁA [TSHIPIĐA TSHA VHU 14(3) TSHA PAIA]

Manyuwałā u ǫo wanalea kha Mulanguli wa Mafhungo zwi tshi tevhedza phara ya 4(1) ya Ndaulo dzo phasiswaho zwi tshi tevhedza PAIA, na u ǫo andadzwa kha webusaithi ya DFFE (<http://www.environment.gov.za>). Khophi dza manyuwałā dzi ǫo do vha dza wanala kha ofisi dza DFFE arali vha tshi ǫođā u dzi lavhelesa. Mbadelo dzo tiwaho dzi ǫo shuma arali muhumbeli a tshi ǫo ǫođā khophi.

6. U BVIŚELA KHAGALA HU SI HA KHOMBEKHOMBE NA U WANALEA HA DZIŃWE DZA REKHODO

(TSHIPIĐA TSHA VHU 15) TSHA PAIA

DFFE i ita uri mafhungo o fhambanaho a wanalee kha webusaithi yayo. Mafhungo ane a nga lavhelelwa u wanala kha webusithi ndi:

- a) Khałenda ya Mishumo ya DFFE;
- b) Mimapa na Zwifanyiso;
- c) Tshigwada tsha Data ya GIS;
- d) Mutevhe wa Atilasi dza Mupo;
- e) Enviro-Info 2001;
- f) Zwikhala zwa Mushumo;
- g) DziBidi;
- h) Thandela na mbekanyamushumo;
- i) Ridzhisiłara ya pfanelo dzołhe dza tswikelelo, dziŃwe pfanelo, thendelo na łaisentsi dzo ņetshedzwaho kana dzo ņetshedzwaho zwi tshi tevhedza Mulayo wa Zwiko zwa Zwitshilaho zwa Lwanzheni wa 1998 (Mulayo wa vhu 18 wa 1998);
- j) Mafhungo;
- k) Mbekanyamaitele na milayo;
- l) Vhupo ho Tsireledzwaho ha Lwanzheni;
- m) Ndaulo ya Vhuimangalavha;
- n) Mbofho na Thendelano dza Łifhasi;

-
- o) Zwibugwana zwa Vhutshinyi kha zwa Mupo;
 - p) Vhugudisi ha Ṭholo kha Ndaulo ya zwa Mupo;
 - q) Fomo dza Khumbelo dza Ṭhoḏisiso ya Zwibveledzwa zwa Mupo 'Bioprospecting';
 - r) Fomo dza Khovhekano ya mbuelo na Thendelano dza u Fhiriselwa ha Matheriala (nga fhasi ha ṭhoḏisiso ya zwibveledzwa zwa mupo 'bioprospecting');
 - s) Ndaulo nga fhasi ha Ndaulo ya Mupo wa Lushaka: Mulayo wa Bayodaivesithi;
 - t) Mbekanyamaitele dza zwa Malaṭwa;
 - u) Ndaulo dza zwa malaṭwa;
 - v) Tsumbandila nga ha Malaṭwa;
 - w) Fomo dza Khumbelo nga ha u laṭa malaṭwa/ndaulo;
 - x) Gurandā dza mafhungo nga ha ndaulo ya malaṭwa;
 - y) Mivhigo ya Nwaha ya DFFE;
 - z) Ndaulo ya Ndungekano ya Nḏisedzo: Mbekanyamaitele; Manyuwaḷa dza Kushumele; Tsumbandila; Fomo dza Khumbelo;
 - ā) Mulayo wa Ndaulo ya zwa Masheleni a Muvhuso na Ndaulo dza Vhufaragwama;
 - ä) Zwidodombedzwa maelana na zwiimiswa zwa mulayo:
 - i. Phakha dza Lushaka dza Afrika Tshipembe 'South African National Parks';
 - ii. Tshumelo ya zwa Mutsho ya Afrika Tshipembe 'South African Weather Services';
na
 - iii. Tshiimiswa tsha Bayodaivesithi tsha Lushaka tsha Afrika Tshipembe 'South African National Biodiversity Institute'.

Mafhungo manzhi a a ṅetshedzwa hu si na mbadelo. Milayo ya u shumisa mafhungo ayo i nga wanala kha webusaithi.

7. ZWIIMISWA ZWA MUVHUSO ZWI VHIGAHO KHA DFFE

Zwiimiswa zwa muvhuso zwi tevhelaho zwi vhiga kha DFFE:

iSimangaliso Wetlands Park Authority

Mudzulatshidulo

Vho Prof Thandi Nzama

Luṭingo: 012 482 3322

Fekisi: 012 482 2276

Imeili: NzamaA@unizulu.ac.za

Muofisirimutshimbidzi Muhulwane

Vho Sibusiso Bukhosini

Luṭingo: 035 590 1633

Fekisi: 035 590 1602

Imeili: Bukhosini@isimangaliso.com

The South African National Parks (SANParks)

Mudzulatshidulo

Vho Kuseni Dlamini

Luṭingo: 012 426 5006

Fekisi: 012 343 9959

Imeili: kdlamini@sanparks.org

Muofisirimutshimbidzi Muhulwane

Vho Fundisile Mketeni

Luṭingo: 012 426 5001

Fekisi: 012 343 9959

Imeili: fundisile.mketeni@sanparks.org

South African Weather Services

Mudzulatshidulo

Vho Prof Lindisizwe Magi

Luṭingo: 012 367 6078

Imeili: magilm@telkomsa.net

Muofisirimutshimbidzi Muhulwane

Vho Ishaam Abader

Luṭingo: 012 367 6111

Fekisi: 012 367 6113

Imeili: Ishaam.Abader@weathersa.co.za

South African National Biodiversity Institute

Mudzulatshidulo (o tou farelaho)

Vho Nana Magomola

Luṭingo: 011 0267323

Fekisi: 011 256 9217

Imeili: nana.magomola@thamaga.co.za

Muofisirimutshimbidzi Muhulwane (o tou farelaho)

Vho Carmel Mbizvo

Luṭingo: 021 799 8807

Fekisi: 086 555 9831

Imeili: C.Mbizvo@sanbi.org.za